

A TULAJDONHOZ VALÓ JOG KORLÁTOZÁSÁNAK ALKOTMÁNYOSSÁGI KÉRDÉSEI

*Gondolatok és felvetések az örökléshez való jog
legújabb tendenciáinak apropóján*

PATYI ANDRÁS^{*ID}, TÉGLÁSI ANDRÁS^{**ID}

* Egyetemi tanár, alkotmánybíró, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Lőrincz Lajos Közigazgatási Jogi Tanszék. E-mail: Patyi.Andras@uni-nke.hu

** Egyetemi docens, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Alkotmányjogi és Összehasonlító Közjogi Tanszék. E-mail: Teglasi.Andras@uni-nke.hu

Absztrakt

A 24/2023. (XII. 5.) AB határozat (a továbbiakban: Abh.) kétségtelenül mérföldkőnek tekinthető az örökléshez való jog alkotmánybírósi joggyakorlatában. A tanulmány fő célja annak alátámasztása, hogy az Abh.-ban megjelenő inspiratív paradigmaváltásnak az örökléshez való joggal szoros kapcsolatban álló tulajdonhoz való jogra, annak értelmezésére és korlátozására megítélésére is szükségszerűen kihatással kell lennie. Ennek alapján indokolt a tulajdonhoz való jog korlátozásának alkotmányossági megítélésére – még a '90-es években – kialakított ún. „közérdekűségi teszt” átgondolása és – megítélésünk szerint – felülbírlata is. Mindez – annak ellenére, hogy a vonatkozó AB határozatokban végzett mélyfúrásnak is tekinthető alkotmánybírósi/alkotmányjogi szövegelemzést jelent – kifejezett és közvetlen közigazgatástudományi relevanciával is bír, hiszen a tulajdonkorlátozások jellemzően a közfeladatok ellátásával, a közérdek védelmével, így közigazgatási hatásköröket szabályozó anyagi vagy eljárási jogi rendelkezésekkel – röviden a közigazgatás működésére vonatkozó joggal kapcsolatosak.

Kulcsszavak

tulajdonhoz való jog, örökléshez való jog, magyar Alkotmánybírósi, közérdekűségi teszt, szükségesség-arányosság teszt

Abstract

Decision 24/2023 (XII. 5.) AB (hereinafter: Abh.) can undoubtedly be considered a milestone in the Hungarian Constitutional Court's case law on the fundamental right to inheritance. The main objective of this paper is to demonstrate that the inspiring paradigm shift reflected in Abh. must necessarily have an impact on the fundamental right to property, which is closely related to the fundamental right to inheritance, as well as on the interpretation and assessment of restrictions

on that right. On this basis, it is justified to reconsider and, in our opinion, to review the so-called “public interest test” developed in the 1990s for assessing the constitutionality of restrictions on the constitutional right to property. All this – despite the fact that it can be considered a deep dive into the relevant AB decisions – has explicit and direct relevance to public administration, since restrictions on property rights are typically related to the performance of public tasks, the protection of the public interest, and thus to substantive or procedural legal provisions regulating administrative powers – in short, to the law governing the functioning of public administration.

Keywords

fundamental right to property, fundamental right to inheritance, Hungarian Constitutional Court, public interest test, necessity-proportionality test

Bevezetés

Az alkotmánybírósági döntések a folyton gyűrűző idő hullámain haladva nagyrészt finom rezgésekkel alakítják az egyes alapjogok tartalmára, az adott alapjog más alapjogokhoz és alkotmányos értékekhez való viszonyára vonatkozó, azt meghatározó alkotmányjogi értelmezést. Az értelmezés, az alapjog jelentésének teljessége, azaz a teljes kép ezekből az esetről-esetre kibomló rezdülésekből, megállapításokból, kijelentésekből áll össze. Vannak azonban jelentős, a képet szinte egyszerre kirajzoló döntések, melyekben az Alkotmánybíróság egy döntéssel alakít, vagy éppen fordít nagyot az adott alapjog értelmezése körében, jelent ki valami olyat, amit addig még nem – ezeket szoktuk mérföldköveknek is nevezni.

Az Abh. kétségtelenül mérföldkövek tekinthető az örökléshez való jog alkotmánybírósági joggyakorlatában. Az Abh. indokolása ugyanis egy olyan megállapítást tett, amely paradigmaváltásnak is felfogható az Alkotmánybíróság addigi gyakorlatához képest: „Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének az örökléshez való jog korlátozását vizsgáló eljárásában az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti alapjog korlátozási tesztet kell alkalmaznia.”¹

A tanulmány fő célja annak alátámasztása, hogy ennek az inspiratív paradigmaváltásnak az örökléshez való joggal szoros kapcsolatban, egyfajta alapjogi egységben álló tulajdonhoz való jogra, annak értelmezésére és korlátozása megítélésére is szükségszerűen kihatással kell lennie. Ennek alapján indokolt a tulajdonhoz való jog korlátozásának alkotmányossági megítélésére – még a '90-es években – kialakított ún. „közérdekűségi teszt” átgondolása és – megítélésünk szerint – felülbírlata is. Mindez – annak ellenére, hogy a vonatkozó AB határozatokban végzett mélyfúrásnak is tekinthető alkotmánybírósági/alkotmányjogi szövegelemzést jelent – kifejezett és közvetlen közigazgatástudományi relevanciával is bír, hiszen a tulajdonkorlátozások jellemzően a közfeladatok ellátásával, a közérdek védelmével, így közigazgatási hatásköröket szabályozó anyagi vagy eljárási jogi rendelkezésekkel – röviden a közigazgatás működésére vonatkozó joggal kapcsolatosak.²

---

¹ Abh., Indokolás [24].

² A közigazgatás hatósági feladatai arra irányulnak, hogy jogszabályban meghatározott közérdeket és a méltánylandó egyéni érdekeket közhatalom birtokában érvényesítsék, illetve a létező társadalmi viszonyokat e szempontból alakítsák és ellenőrizzék. Lapsánszky (2012, 416).

Kiindulópontunk, hogy a tulajdonhoz való jogra nézve is az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében meghatározott általános és általánosan kötelező alapjogkorlátozási tesztet kell alkalmazni, az örökléshez való joggal azonos módon, kizárólag az alapjog szövegéből fakadó specialitásokkal, de külön megkonstruált, sajátos vizsgálati eljárás („teszt”) nélkül.

1. Az általános alapjogkorlátozási teszt az Alkotmányban, illetve az Alaptörvényben

Az alapvető jogok korlátozásánál magától értetődően elsősorban az Alaptörvény rendelkezéseiből kell kiindulni, és nem a korábbi – Alkotmányon alapuló, a negyedik alaptörvény-módosítással egyébként hatályon kívül is helyezett, de az Alaptörvény hatályba lépése után elemeiben fenntartott (átemelt) – joggyakorlatból.

Így a tulajdonhoz való jog mint az Alaptörvény SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG c. fejezetében megállapított alapjog korlátozásának megítélésénél is mindenekelőtt az Alaptörvény rendelkezéseiből kell kiindulnunk. Ezen belül is elsőként az alapjogok korlátozására irányadó rendelkezéseket érdemes górcső alá venni.

Az alapvető jogok korlátozására vonatkozó alkotmánybeli rendelkezésekre nézve a korábbi Alkotmány 8. § (2) bekezdése és az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése között szövegszerű változás mutatható ki, ugyanis az Alkotmány 8. § (2) bekezdése csak az alapjogok lényeges tartalmának korlátozását tiltotta.³

Az Alaptörvény viszont – a korábbi Alkotmánytól eltérően, ahhoz képest részletesen szabályozva az alapjogkorlátozási rendelkezéseket – egyrészt maga írja elő, hogy alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan korlátozható. Másrészt az Alaptörvény már nem az alapvető jog lényeges tartalma korlátozásának tilalmát, hanem a lényeges tartalom tiszteletben tartásának követelményét írja elő.

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése az „alapvető jogok” tekintetében határozza meg azok korlátozásának kereteit, vagyis e rendelkezést – főszabály szerint – általános jelleggel, azaz valamennyi alapvető jog tekintetében alkalmazni kell.

A korábbi Alkotmány tehát szöveg szerűen nem tartalmazta a szükségesség-arányossági tesztet, hanem azt az Alkotmánybíróság az Alkotmány idézett 8. § (2) bekezdésének a rendelkezéséből értelmezte („olvasztotta”) ki. Így a szükségességi-arányossági tesztől való eltérés, illetve *interpretatio specialis* kialakítása is – a korábbi Alkotmány hatálya alatt – az alkotmánybírósági joggyakorlaton alapul(hat)t.

Ugyanakkor 2012. január 1-jétől az alapvető jogok korlátozására vonatkozó főszabályt az Alaptörvény már szöveg szerűen rögzíti, így az esetleges kivételszabályokat is csak az Alaptörvény valamely konkrét rendelkezése igazolhatja.

Az Alaptörvény a különleges jogrendre vonatkozó közös szabályok között, az 52. cikkében kifejezetten rendelkezik arról, hogy különleges jogrendben az alapvető jogok gyakorlása az I. cikk (3) bekezdése szerinti mértéken túl korlátozható.⁴ Ez alól kivételként csak a II. és a III. cikkben, valamint a XXVIII. cikk (2)–(6) bekezdésében megállapított alapvető jogokat nevesíti. A tulajdonhoz való jogra nézve tehát az általános alapjogkorlátozási tesztől való kife-

³ A korábbi Alkotmány 8. § (2) bekezdése a következőket tartalmazta: „A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”

⁴ Az alapvető jogok korlátozásáról különleges jogrendben lásd különösen: Erdős (2022).

jezett eltérést engedő, az alapjog korlátozásának megítélésére vonatkozó alaptörvényi szabály nem található, így arra az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti alapjogkorlátozási tesztet kell(ene) alkalmazni.

2. A korábbi Alkotmányon alapuló alkotmánybíróági határozatok tovább-alkalmazásának feltételrendszere

Az Alaptörvény nemcsak az általános alapjogkorlátozási szabályokon, hanem a régi Alkotmány tulajdont érintő szabályozásán is több tekintetben változtatott, ami nemcsak lehetőséget, de az Alaptörvény negyedik módosítása alapján *kötelezettséget* is teremt az Alkotmánybírósnak a korábbi Alkotmányon alapuló határozataiban kifejtett elvi jellegű megállapításainak legalábbis átgondolására.

Az Alaptörvény hatálybalépését követően az Alkotmánybírósnak viszonylag rövid időn belül számos alapjog tekintetében döntenie kellett a korábbi Alkotmányon alapuló alkotmánybíróági gyakorlat fenntarthatóságáról, különös tekintettel a döntéseket hatályon kívül helyező, negyedik alaptörvény-módosításra, és az ezt értelmező 13/2013. (VI. 17.) AB határozatra.

Az Alaptörvény hatálybalépését követő első néhány évben azt tapasztalhattuk, hogy az alapjogok többségében az Alkotmánybírósnak lényegében a korábbi Alkotmányon alapuló jogértelmezését (a korábbi döntések érvelését, értelmezését) tartotta fenn, még a korábbi Alkotmányon alapuló alkotmánybíróági döntések kifejezett hatályon kívül helyezése, illetve a normaszövegek közti szövegszerű eltérések ellenére is (Téglási, 2014).

Az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének a korábbi Alkotmány 13. §-ával történő összevetésére, az Alaptörvény hatálybalépését követően elsőként a 3009/2012. (VI. 21.) AB határozatban került sor. Ebben a testület megállapította, hogy a tulajdonhoz való jogot tartalmazó megegyező megfogalmazásban tartalmazta az Alkotmány 13. § (1) bekezdése is, így a tulajdonhoz való jog értelmezése során az Alkotmánybírósnak által korábban tett megállapítások továbbra is irányadónak tekinthetők.⁵

Ez a – meglehetősen sommás – megállapítás (amellyel gyakorlatilag az AB korábbi, több mint két évtizedes gyakorlatát „átmentette” az Alaptörvény hatálybalépését követő időszakra), további kérdéseket vet(het)ett fel.

Egyrészt önmagában amiatt, hogy az Alaptörvény a tulajdon társadalmi felelősségét normatív szinten rögzítette,⁶ az Alaptörvény P) cikke pedig a termőföld tekintetében korlátozza a tulajdonhoz való jogot.⁷

Másrészt azért, mert már az Alkotmányon alapuló, több mint két évtizedes gyakorlat sem volt egységes, illetve egységesen következetes. Az idézett 3009/2012. (VI. 21.) AB határozatban – kétségtelenül – alaphatározatként – visszahivatkozott 64/1993. (XII. 22.) AB határozat meglehetősen szerteágazó tételeit a későbbi AB-gyakorlat nem (feltétlenül) követte,⁸ illetve számos esetben kifejezetten felülírta. Ez történt azzal az „alaptétellel” is, amely szerint „Az Alkot-

⁵ Indokolás [49].

⁶ Ezáltal az individualista szemlélet kiegészül a közösségben való gondolkodással, a Nemzeti Hitvallás szellemében: az egyéni szabadság csak másokkal együttműködve bontakozhat ki. Ez a hivatkozás összhangban áll például a német alaptörvény, a *Grundgesetz* azon mondatával, mely szerint a tulajdon a közjót is szolgálja (Gáva et al., 2017, 18).

⁷ Ld. a 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, Rendelkező rész 1. pontját.

⁸ Ld. pl. a tulajdonvédelmi mérce részbeni szigorodását a 42/2006. (X. 5.) AB határozat kapcsán.

mány szerinti tulajdonvédelem köre (...) nem azonosítható az absztrakt polgári jogi tulajdon védelmével; azaz sem a birtoklás, használat, rendelkezés részjogosítványaival”. Ezt az AB az Alaptörvény hatálybalépését követően már számtalanszor „felülírta”; hiszen az Alaptörvény hatálya alatt született AB-döntések alapján a tulajdonhoz való jog alaptörvényi védelme kiterjed a tulajdonos tulajdoni részjogosítványaira és azok gyakorolhatóságára egyaránt,⁹ azaz a birtoklás,¹⁰ a használat¹¹ és rendelkezés jogára¹² önállóan is. (Horváth, 2023, 54-55).

Az 5/2016. (III. 1.) AB határozatban pedig az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a 2012 előtti, az örökléshez való joggal összefüggő gyakorlatában található érvek felhasználhatók az Alaptörvényben foglalt szabályozás értelmezése során is,¹³ mivel az örökléshez való jogot az Alkotmány és az Alaptörvény egyező tartalommal biztosítja/biztosította, ezzel az Alkotmányon alapuló AB-gyakorlatnak az Alaptörvény hatálybalépését követő felhasználhatóságát erősítette meg. Ez egyúttal azért vet fel újabb dilemmákat, mivel az Alkotmányon alapuló AB-gyakorlat sem volt egységes. A korábbi Alkotmányon alapuló, 2007-ig kialakult alkotmánybíróági gyakorlatot összefoglaló 819/B/2006. AB határozat alapján sem volt kristálytiszta, hogy a végrendekezés jogának milyen alkotmányos védelem jár, ugyanakkor annyi bizonyos volt, hogy akár a tulajdonvédelem (13. §), akár a szerződési szabadság [9. § (1) bekezdés] által védett jogról legyen is szó, az aktív végrendekezési jog nem az Alkotmány 14. §-ában biztosított öröklés jogának hatálya alá tartozott (Salát, 2009b).

A korábbi AB határozatok tovább-alkalmazásának azonban a két alapjog szövegének egyezésnél *szélesebb körű feltételrendszere* van, nem elengedő pusztán a tartalmi egyezés, hanem szükséges – egyebek közt – az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezőség is.¹⁴

Erre tekintettel – álláspontunk szerint – nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a tulajdonhoz és az örökléshez való jog a korábbi Alkotmányban eleve nem az alapjogokról szóló XII. fejezetben kapott helyet, hanem az I. fejezetben, az Általános rendelkezések között.

Bár az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog tekintetében nem tulajdonított különösebb jelentőséget annak, hogy e jog nem az alapjogi fejezetben kapott helyet, hanem azt alapjogként részesítette védelemben,¹⁵ az Alkotmány által (a nem az alapjogok között) biztosított öröklési jogot ugyanakkor már nem tekintette alapjognak, csupán *alkotmányos jognak*.¹⁶

⁹ Ld. 18/2015. (VI. 15.) AB határozat, Indokolás [20].

¹⁰ Ld. a kötelező birtokba adás {3042/2021. (II. 19.) AB határozat, Indokolás [89]}; birtokvédelem és szomszédjogok gyakorlása {a szomszédos telek átjátszóantennáinak zajhatása 18/2015. (VI. 15.) AB határozat, Indokolás [23]}; birtokvédelem, a szomszédjogi rendelkezések és a kártérítés anyagi jogi szabályai {a Hungaroring zajhatása kapcsán született 17/2018. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [40]}.

¹¹ Ld. pl. a 3012/2017. (II. 8.) AB határozat: a tulajdonos közforgalom elől elzárt magánúton fennálló használati joga is a tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme alatt áll (Indokolás [50]–[51]). A használat jogának korlátozását az Alkotmánybíróság az iskolai mobilhasználat korlátozása ügyében is a tulajdonhoz való alapjog korlátozásának tekintette {3142/2025. (V. 15.) AB határozat, Indokolás [43]}.

¹² Ld. 5/2021 (II. 9.) AB határozat a hulladék tulajdonosának azon joga, hogy a hulladékról piaci alapon, a hulladék ellenérték fejében történő átadásával rendelkezzen, az Alaptörvény szerinti tulajdonvédelem körébe tartozik (Indokolás [28]).

¹³ 5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [28].

¹⁴ 13/2013. (VI. 17.) AB határozat, Indokolás [32].

¹⁵ 21/1990. (X. 4.) AB határozat, ABH 1990, 73.; 7/1991. (II. 28.) AB határozat, ABH 1991, 22.; 16/1991. (IV. 21.) AB határozat, ABH 1991, 54.; 28/1991. (VI. 3.) AB határozat, ABH 1991, 80. Az Alkotmánybíróság egyébként hasonlóan járt el például a házasságkötés szabadsága [22/1992. (IV. 10.) AB határozat, ABH 1992, 122, 123.] vagy a környezethez való jog [28/1994. (V. 20.) AB határozat, ABH 134.] kapcsán is.

¹⁶ „(...) az öröklési jog Alkotmányban biztosított alkotmányos jog ugyan, de nem alapjog” – 819/B/2006. AB határozat, ABH 2007, 2038, 2040.; 1204/B/2005. AB határozat. A kettő közti különbségről – különös tekintettel a jogkorlátozási tesztek eltérésére – ld. Gárdos-Orosz (2009).

Mindemellett a tulajdonhoz való jogot és az örökléshez való jogot a korábbi Alkotmány két önálló rendelkezésben, a 13. és 14. §-ban védte, az Alaptörvény pedig már egy mondatba foglalja a tulajdonhoz és az örökléshez való jogot.¹⁷

Az, hogy az alkotmányozó e két alapjogot nem az általános rendelkezések között, hanem a SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG c. fejezetben, vagyis kifejezetten az alapjogokról szóló fejezetben deklarálja, már önmagában indokál szolgál a védelmi szint átgondolásának és lényegében megemelésének, és ezáltal a többi alapvető joggal egyező korlátozási mérce alkalmazásának.

3. A közérdekűségi teszt anomáliái

A közérdekűségi teszt kialakítása annak idején szorosan kapcsolódott ahhoz a szabályozási helyzethez, hogy az Alkotmány 1990-től ugyanabban a szakaszban rendelkezett a tulajdonhoz való jogról és a kisajátításról: a 13. § (1) és (2) bekezdésében. Az Alkotmánybíróság a tulajdonhoz való jog korlátozására vonatkozó szabályok kialakításánál pedig az Alkotmány 13. §-ából származó sajátosságokat is figyelembe vette. Ilyen sajátosságnak tekintette a testület azt, hogy az Alkotmány 13. § (2) bekezdése a tulajdonjog teljes elvonásánál a közérdeket jelölte meg egyik feltételként. Ebből pedig azt a következtetést vont le, hogy „ha az értékgarancia érvényesül, ennél szigorúbb »szükségesség« nem alkotmányos követelmény”.¹⁸

A közérdekűségi-teszt azonban – az alábbiakban kifejtettek szerint – több szempontból is vitatható:

a) Egyrészt az Alkotmánybíróságnak az a megközelítése, hogy a tulajdonhoz való jog korlátozhatóságának mércéjeként a kisajátításhoz „elégészes” közérdekűségi klauzulát vezetett be, már önmagában abból a szempontból is vitatható, hogy a kisajátításhoz nem „csupán” a közérdekre hivatkozás szükséges, hanem azon kívül még több szigorú, konjunktív feltétel együttes megléte is.

Az Alaptörvény XIII. cikk (2) bekezdése alapján – hasonlóan a régi Alkotmány 13. § (2) bekezdéséhez – ugyanis tulajdont kisajátítani több feltétel együttes fennállása esetén lehetséges, azaz csak 1. kivételesen és 2. közérdekből, 3. törvényben meghatározott esetekben és 4. törvényben meghatározott módon, 5. teljes kártalanítás, 6. feltétlen kártalanítás, 7. azonnali kártalanítás mellett engedi meg az Alaptörvény a tulajdon elvonását.

Ehhez további elemként (már nem a „teszt” részeként) kapcsolódik, hogy a tulajdonelvonás tárgyában 8. minderről hatósági döntést¹⁹ kell hozni, melynek sok más mellett teljesítenie kell az Alaptörvény XXIV. cikkéből fakadó, a tisztességes hatósági ügyintézés alapjogát alkotó szigorú követelményeket, és amely hatósági döntés végül 9. bíróság előtt megtámadható [Alaptörvény 25. cikk és XXXVIII. cikk (1) bekezdés], a kisajátítási közigazgatási határozat törvényességének felülvizsgálata tárgyában hozott jogerős bírói döntés pedig 10. alkotmányjogi panasz tárgya lehet az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés d) pontja alapján.

Ez a feltételrendszer semmiképpen nem tekinthető és soha nem is lehetett volna tekinthető olyanoknak, mint amely egyetlen feltételt tartalmaz, és mint amely enyhébb a szükségességi és arányossági tesztnél vagy éppen alapvetően eltér attól.

¹⁷ Az Alaptörvény tizenötödik módosítása óta a készpénzzel történő fizetéshez való joggal együtt, ld. az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés első mondatát.

¹⁸ 64/1993. (XII. 22.) AB határozat, ABH 1993, 373, 380.

¹⁹ A hatósági döntésekről átfogóan ld. Lapsánszky (2019).

A kisajátítás (azaz az állam általi, közérdekből történő tulajdonelvonás, azaz igen súlyos alapjogkorlátozás) imént bemutatott feltételrendszere tulajdonképpen egy, az alapjoghoz kapcsolt, de nem az alapjog szövegében rögzített, speciálisan megfogalmazott szükségességi-arányossági teszt, amelynek 1., 2., 3. számú feltételei a szükségességi elemeknek tekinthetők, a 4., 5., 6. és 7. számú feltételei pedig az arányossági elemeknek. A közérdekűségi-teszt azonban mindezt – megítélésünk szerint vitathatóan – egy egyelemű tesztre szűkítette le, ráadásul ezzel kiiktatta az alapjog védelme köréből a más alapjog vagy alkotmányos érték védelmének szükségességét mint az alapjogkorlátozás első és feltétlenül indokolandó alapját.

b) Ugyancsak vitatható a közérdekűségi tesztnek az az indoka, hogy az AB állandó gyakorlatában egységes intézménynek tekintette az Alkotmány 13. §-át, és ebben a szemléletben *következetlen lett volna* szigorúbb mércének alávétetni a tulajdonhoz való jogba történő kisebb törvényhozói beavatkozást (korlátozás), mint a kisajátítással történő teljes elvonást.

Feltéve, de meg nem engedve, hogy következetlen lett volna a 13. § két külön bekezdésében szabályozott jogintézményt eltérő mércének alávétetni, ez esetben – álláspontunk szerint – az Alaptörvény alapján *még következetlenebb lenne* a XIII. cikk ugyanazon bekezdésében, és ugyanazon mondatában szabályozott két alapjogot (tulajdon, öröklés) eltérő mércének alávétetni. Az örökléshez való jog tehát – már csak rendszertani szempontból is – az Alaptörvényben *sokkal szorosabban kapcsolódik* a tulajdonhoz való joghoz, mint a korábbi Alkotmányban e két alapjog egymáshoz. A rendszertani szempontok alapján is indokolt lenne a tulajdonhoz való jog korlátozási mércéjét az örökléshez való jog korlátozási tesztjével – mintsem a kisajátításával – összhangba hozni.²⁰

c) Az Alkotmány 13. § (1) és (2) bekezdésének „összemosása” azért sem (volt) indokolt, mivel e két bekezdés alapvetően két különböző esetkört szabályoz.²¹ A 13. § (2) bekezdése (kisajátítás) a tulajdon teljes elvonása feltételrendszerét szabályozza, azaz a feltételek nélküli (önkényes) elvonás elleni védelmet biztosítja; míg a 13. § (1) bekezdése [a 8. § (2) bekezdésével összekapcsolva] a tulajdon – kisajátításnak nem tekinthető – korlátozását tereli feltételek közé.²² Ez a dichotómia a nemzetközi jogösszehasonlításban is megjelenik.²³

A magyar Alaptörvény XIII. cikk (2) bekezdésének alkotmánybírói értelmezése elsősorban azon alapul, hogy a kisajátítás „minden esetben *tulajdonváltozást* jelent, vagyis azt, hogy a tulajdonos – meghatározott feltételek mellett – túrni köteles, hogy addigi tulajdona közhatalmi

²⁰ E két jog közötti kapcsolatra, összefüggéseire még a 4. részben későbbiekben kitérünk.

²¹ Ld. ennek a kérdésnek a bővebb kifejtését: Téglási (2013).

²² A 16/1991. (IV. 20.) AB határozat még élesen elválasztotta ezt a két esetkört {16/1991. (IV. 20.) AB határozat, ABH 1991, 58, 62-63.}.

²³ Az amerikai gyakorlat az USA Alkotmányának ötödik kiegészítése alapján – miszerint a Kongresszus közérdekből igazságos kártalanítás nélkül „nem vehet el tulajdont” – a tulajdon védelmét a tulajdon teljes elvonása elleni védelemre korlátozza. A tulajdonelvonásnak nem tekinthető tulajdonkorlátozásokra ez a védelem nem terjed ki. A másik szabályozási modell a német alkotmányjogban érvényesül: a *Grundgesetz* 14. cikke nem pusztán a tulajdon elvonása elé állít korlátokat, hanem kifejezetten felhatalmazza a törvényalkotót a tulajdon tartalma és korlátai meghatározására, és egyúttal a kinyilvánítja a tulajdon szociális kötöttségét (Salát & Sonnevend, 2009a, [83] bek.). Az amerikai gyakorlat egyes fejleményei is csak annyiban változtatnak ezen a helyzeten, hogy bizonyos esetekben elismerik az ún. *regulatory taking* (elvonás szabályozás útján) meglétét. Ez abban az esetben áll fenn, ha a szabályozás olyannyira megterheli a tulajdont, hogy annak gazdaságilag jövedelmező használata lehetetlen. Ehhez hasonló döntés volt még a korábbi Alkotmány alapján, amikor az AB a tulajdon *teljes elvonása hiányában* is kisajátítást állapított meg, a Csepeli Nemzeti Szabadkikötő ügyében hozott 45/1997. (IX. 19.) AB határozatban.

aktus folytán *más személy tulajdonába kerüljön*,”²⁴ szemben az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésében garantált tulajdonhoz való jog korlátozásával, ahol *alanyváltozás* alapvetően nem merül fel. A kisajátítás a *polgári jogi értelemben* vett tulajdonjog (elsősorban ingatlan tulajdonjogának) elvonását, megszűnését jelenti, míg a tulajdonhoz való jog a polgári jogi értelemben vett *tulajdon(jog)nál szélesebb jogosultságokat* is magában foglalhat.²⁵ A kisajátítás esetében az állag elvész, de az érték az Alaptörvény által garantáltan megmarad; míg a tulajdonhoz való jog korlátozásakor a *kompensáció* a jogalkotó, illetve a szabályozást felülvizsgáló Alkotmánybíróság *mérlegelésétől függ*, vagyis teljesen más a kettő jogkövetkezménye is (Kecső, 2021, 156).

d) Az Alkotmánybíróságnak a tulajdonhoz való jog korlátozására irányuló gyakorlata nem minden szempontból tekinthető teljesen egységesnek. Elég csak utalni arra, hogy az Alkotmánybíróság működésének kezdetén még az alapjogok korlátozására vonatkozó általános alapjogkorlátozási tesztet alkalmazta,²⁶ és csak 1993-tól, az önkormányzati bérlakásokra törvénnyel utólag megteremtett vételi jogról hozott határozattal kezdve tért át az enyhébb, közérdekűségi tesztre.²⁷

Ez a – tulajdonhoz való jogra nézve a ’90-es évek elején kialakított – közérdekűségi teszt indokoltságát alátámasztó érvelés nem volt és ma sem függetleníthető attól a konkrét alkotmányossági problémától, melynek megválaszolása, megoldása érdekében született. Nevezetesen, hogy a helyi önkormányzatok tulajdonában álló (oda az 1990-91-es *ex lege* vagyontadással állami tulajdonból átkerült) bérlakásokra a bent lakó bérlő számára törvény által alapított, a tu-

²⁴ 3199/2013. (X. 31.) AB határozat, Indokolás [20], 3125/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [47]. Bizonyos esetekben akár a névleg nem kisajátításnak minősülő tulajdonkorlátozás is a kisajátítással egyenértékűnek tekinthető, és az annak megfelelő alkotmányos védelmet élvez {pl. a „lakóút céljára történő lejegyzés” intézményének megítélése, vö. 904/B/2000. AB határozat, ABH 2002, 1203, 1205.; 22/2006. (VI. 15.) AB határozat, ABH 2006, 339, 344.; 3125/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [43]}. Az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény hatálya alatt kialakított gyakorlata a tulajdonkorlátozás egy külön válfajának tekinti azokat az állami beavatkozásokat, melyek nem szüntetik meg teljes mértékben a tulajdonosnak a dologhoz fűződő jogosítványait, de lényegesen – akár a kisajátításhoz mérhető – módon érintik a tulajdon tárgyát, korlátozzák (pl. gyengítik) a tulajdonos jogait. Lásd: a szövetkezeti hitelintézetek integrációjáról szóló 20/2014. (VII. 3.) AB határozat, Indokolás [157]. A tulajdonkorlátozás további két csoportjába tartoznak egyrészt a tulajdon használatát szabályozó rendelkezések, illetve a tulajdont terhelő közterhek fizetésére vonatkozó szabályok; a harmadik esetkör pedig a tulajdon elvétele (pl. az államosítás, kisajátítás), amely ezek közül a legsúlyosabb. 3125/2015. (VII. 9.) AB határozat, Indokolás [157].

²⁵ Az Alkotmánybíróság az Alkotmány hatálya alatt a tulajdonhoz való jog védelmi körébe sorolta pl. az orvosi praxisjogot {ld. 28/2006. (VI. 21.) AB határozat}, a személyes gyógyszerár-működtetési jogát (1094/B/2006. AB határozat), a biztosítási elv szerint finanszírozott szociális ellátásokat {43/1995. (VI. 30.) AB határozat}, a vételi jog törvényi alapítását az önkormányzati (lakás) tulajdonon {64/1993. (XII. 22.) AB határozat}, és az „egyéb vagyoni értékű jogokat” {17/1992. (III. 30.) AB határozat} (Kecső, 2021, 150). Az Alaptörvény hatálya alatt az Alkotmánybíróság gyakorlata értelmében a polgári jogi tulajdonjogon túl az alapjogként védett tulajdonhoz való jog körébe tartoznak egyes tulajdonszerű vagyoni értékű jogok {szerzett tulajdon, ld. 3199/2013. (X. 31.) AB határozat, Indokolás [13]}, és a jogszabályon {kivételesen szerződésen, ld. 15/2014. (V. 13.) AB határozat, Indokolás [28]} alapuló védett tulajdoni váromány {jövőbeni tulajdon, ld. 3048/2013. (II. 28.) AB határozat, Indokolás [39]} (Horváth, 2023, 54).

²⁶ Ld. 16/1991. (IV. 20.) AB határozat.

²⁷ Önmagában megérne néhány gondolatot a helyi önkormányzatok – akkor még speciális tulajdonvédelmi klauzulával, az Alkotmány 44/A. § (1) bekezdés b) pontjával – külön is védett tulajdonába való törvényi beavatkozás kérdése kapcsán az, hogy az 1920-as évek *szovjet jogalkotásában* kidolgozott, törvénnyel bevezetett vételi jog mint a tulajdonelvonás sajátos bolsevik eszköze, miként válhatott egy demokratikus jogállam törvényhozásának, a lakásban bentlakó bérlőket a tulajdonszerzés terén mindenki máshoz képest aránytalanul kedvező helyzetbe hozó (azaz súlyosan diszkriminatív) eszközzé.

lajdon tárgyának (a lakásnak) egyoldalú jognyilatkozattal történő elvonását lehetővé tevő vételi jog a tulajdonhoz való jog alkotmányosan megengedett korlátozásának minősül-e. A kérdés megválaszolása bizonyos ellentmondásokat hordozott magában.

A későbbiekben azonban a testületen belül időről-időre felmerült a közérdekűségi teszt szigorítása. A 29/2006. (VI. 21.) AB határozat kiegészítette a fenti gondolatmentet azzal, hogy ugyan „a 13. § (2) bekezdése a jog teljes megszüntetését is lehetővé teszi, de ehhez olyan feltételeket ír elő, amelyek a jog lényeges tartalmának megőrzését biztosítják (a kártalanítás meghatározásával)”²⁸ A 42/2006. (X. 5.) AB határozat pedig már úgy fogalmazott, hogy „a tulajdonjog korlátozásánál az alkotmányossági vizsgálat egyik szempontja a másik alapvető jog, alkotmányos érték vagy cél érvényesülésének szükségessége, vagy a közérdek miatt fennálló szükségesség.”

4. A tulajdonhoz és az örökléshez való jog szerves rendszerkapcsolata

Az eddigiekben azt kívántuk alátámasztani, hogy a tulajdonhoz való jog korlátozására nézve, a kisajátítás feltételrendszeréből „levezetett” és alkalmazott közérdekűségi teszt már a kezdetektől fogva egy súlyos – és messzemenően téves – leegyszerűsítés eredményeként jelent meg a ’90-es évek elején a magyar AB gyakorlatában, és ez már az akkori Alkotmány rendelkezéseinek rendszertani értelmezése alapján is vitatható volt – ld. a 13. § (1) és (2) bekezdése kapcsán kifejtett eltéréseket.

Már az Alaptörvény 2012. január 1-jei hatálybalépése, majd annak negyedik módosítása is megfelelő alkalmat teremthetett volna ennek a korábbi vitatható gyakorlatnak a revideálására, ám ahogy az örökléshez való jog tekintetében is csak 2023-ban, vagyis jóval az Alaptörvény hatálybalépését követően került sor a Bevezetőben említett paradigmaváltásra, úgy véljük, a tulajdonhoz való jog tekintetében sem (lenne) késő ugyanezt a paradigmaváltást végrehajtani.

Kiindulópontként az Abh. az Indokolás IV. rész 1. pontjában áttekintette az örökléshez való joggal kapcsolatos, releváns gyakorlatát az alábbiak szerint.

Az Abh. indokolása elsőként abból indult ki, hogy Alkotmánybíróság már a 24/2017. (X. 10.) AB határozatban és a 3135/2021. (IV. 22.) AB határozatban is az örökléshez való jog korlátozását vizsgálta, amely határozatokban utalt korábbi gyakorlatára.²⁹

Az Abh. a [21] indokolás-bekezdésében visszaüt az 5/2016. (III. 1.) AB határozat [14] indokolás-bekezdésére, amit aztán a 24/2017. (X. 10.) AB határozat a [18] indokolás-bekezdésébe is szó szerint átvett, és amely alapvetően az örökléshez és a tulajdonhoz való jognak az összekapcsolódását támasztja alá az Alaptörvény (megváltozott) kontextusára, valamint a külföldi alkotmányok – különösen a *Grundgesetz* – mintájára tekintettel.

Az Abh. [21] indokolás-bekezdésének felvezető mondatában jelzett 3135/2021. (IV. 22.) AB határozatra, valamint az örökléshez való jog korlátozásának gyakorlatára azonban az Abh. indokolása helyütt nem utal.

²⁸ 29/2006. (VI. 21.) AB határozat, ABH 2006, 396.

²⁹ Az Abh. [21] indokolás-bekezdése a következőképpen szól: „Az Alaptörvény a XIII. cikk (1) bekezdésben tesz említést az örökléshez való jogról: »Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez.« Az Alaptörvény tehát a tulajdonhoz való alapvető jogról szóló rendelkezésben szabályozza az örökléshez való jogot is, ez a kontextus pedig arra enged következtetni, hogy az alkotmányozó a tulajdonhoz való jog egy speciális részjogosítványként tekintett erre a jogra. A magyar Alaptörvénynek ez a megoldása az európai alkotmányok közül mindenekelőtt a német Grundgesetz-cel [»14. cikk (1) A tulajdon és az öröklés biztosított.«] mutat párhuzamot.” {5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [14], idézi 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [18]}”.

Az Abh. a [22] indokolás-bekezdésében már csak a 24/2017. (X. 10.) AB határozatból emelt át szó szerint egy (újabb) bekezdést, amely – az előző bekezdéssel szemben – inkább az örökléshez és a tulajdonhoz való jognak az *elkülönülését* hangsúlyozza („külön-külön”), és ebből egy új alapjogi dogmatika kidolgozásának a szükségességét vezeti le. Az Abh. a [23] indokolás-bekezdésében újra e két alapjog *szükségképpen összekapcsolódását* hangsúlyozza – mind polgári jogi, mind alkotmányjogi vonatkozásban.

Az Abh. végül a [24] indokolás-bekezdéssel zárja le az általános alkotmánybíróági gyakorlat elemzését.³⁰ Ebben a határozat IV.1. rész utolsó (önálló) bekezdésében – az indítványozó álláspontját osztva³¹ – megállapította, hogy „*az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének az örökléshez való jog korlátozását vizsgáló eljárásában az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés szerinti alapjog korlátozási tesztet kell alkalmazni*”.³² Ezzel az Abh. egy teljesen egységes mércét állít fel az örökléshez való jog korlátozását vizsgáló eljárásokra, melybe így beletartozik mind a törvényes öröklés,³³ mind a végrendeleti öröklés, mind az aktív, mind a passzív öröklési jog is stb.

Az ominózus megállapítás bevezető tagmondata („*Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy*”) nem utal arra, hogy ezt az egységes, *az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés szerinti alapjog korlátozási teszt alkalmazását* az Indokolásban azt megelőzően ismertetett AB-gyakorlatból, illetve az ehhez hozzáfűzött további önálló érvekből következett-e a határozat.³⁴ Ehelyett viszont a megállapítást követő két mondat tekinthető e megállapítás (érdemi) magyarázatának, miszerint

³⁰ Az ezt követő indokolás-bekezdés már a támadott szabályozással és annak jogértelmezésével foglalkozik.

³¹ Ld. az indítványozó álláspontjának ismertetését a [6] indokolás-bekezdésben: „*A jogi szabályozás alkotmányosságának értékelésekor az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti tesztet kell alkalmazni, amelyet az eljáró bíróságok nem tettek meg.*” Az indítványozó emellett azt is kiemeli, hogy „*Kiváltképp felmerül az arányosság kérdése akkor, ha a tulajdonszerzési korlát fennállásakor az állam szerzi meg a földterületek tulajdonjogát.*” A valódi alkotmányjogi panasz tárgyát képező magánjogi (öröklési jogi) jogviszonyba belép az állam mint potenciális örökös.

³² Indokolás [24].

³³ Az Alkotmánybíróság a 43/2012. (XII. 20.) AB határozatban vizsgálta a törvényes öröklés akkor hatályos szabályozását, rámutatva arra, hogy az a tény, hogy az öröklési jogot nem külön törvény, hanem a Ptk. mint nemzeti magánjogi kódex szabályozza egységes rendszerben, összhangban van magánjogunk történeti fejlődésével. Magyarország magánjogi hagyományait vizsgálva megállapítható, hogy már a középkori országos szokásjogot összefoglaló *Tripartitum* tartalmazta az örökléssel kapcsolatos – a maga idejében természetesen rendi jellegű – szabályokat. A nemesi rend jogviszonyai lényegüket tekintve 1848-ig változatlanok maradtak. Az ősiség eltörléséről rendelkező 1848:XV. tc. ígéretet tett „polgári törvénykönyv” kidolgozására. Az Osztrák Polgári Törvénykönyv (OPTK) kényszerű bevezetését követően az Országbírói Értekezlet megalkotta Ideiglenes Törvénykezési Szabályok (ITSZ) és az 1928. évi „Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének Törvényjavaslata” (Mtj.) is tartalmazta az öröklési joggal kapcsolatos szabályozási anyagot {43/2012. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [49]-[50]}. Balsai István alkotmánybíró különvéleményében úgy vélte, hogy az Alaptörvény alkotmányos jogként az örökléshez való jogot rögzíti, a törvényes öröklés pedig nem tekinthető alkotmányos alapjognak {43/2012. (XII. 20.) AB határozat, [91]}. Vagyis Balsai István szerint az Alaptörvény alapján mindenkinek joga van az örökléshez, de nem a törvényes örökléshez. A törvényes öröklés rendjéről, illetve átfogóan az öröklési jogról a magyar polgári jogban ld. Vékás (2013).

³⁴ Ellenkező esetben ugyanis indokolt lett volna pl. egy „mind ezek alapján” kitétel közbeiktatása. Az efféle utalás elmaradása azért helytálló, mert tartalmilag ez az ominózus megállapítás nem is következett (volna) egyenesen a korábbi alkotmánybíróági gyakorlatból. Gondolunk itt a már többször idézett 24/2017. (X. 10.) AB határozatra, amely az örökléshez való jog tekintetében kifejezetten annak *közérdekű korlátozásából* indult ki. Ld. Indokolás [22], melyben az AB kimondta, hogy a törvényhozás dönthet úgy, elvállik egymástól indokolt esetben, *közérdekből* a tulajdonjog öröklése és a tulajdon tárgyának a használata. A [36] indokolás-bekezdésben az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „*a Földforgalmi tv. 34. § (3) bekezdés utolsó monda a hiányosságánál fogva nem teremt megfelelő egyensúlyt a közérdekű korlátozás és az érintett személyek védett jogai teljes körű érvényesülését illetően*”. A [41] indokolás-bekezdés szerint pedig „*[a]z Alkotmánybíróság az örökléshez való jog közérdekű korlátozása arányossági kritériumát maga határozza meg...*”.

„Az örökléshez való jog mint önálló alapjog elkülönül attól a kérdéstől, hogy az örökléshez való jog egyben tulajdonszerzést is jelent. Az örökléshez való jog elemei alkotmányjogilag védett köre, jelen esetben a végrendelező aktív és az örökös passzív öröklési joga, elkülönül a tulajdonhoz való jogtól, így korlátozására az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését kell alkalmazni.”

A döntés tehát abból indul ki, hogy az örökléshez való jog „elkülönül a tulajdonhoz való jogtól”, erre tekintettel állapítja azt meg, hogy az örökléshez való jog „korlátozására az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését kell alkalmazni.”³⁵

A 24/2023. (XII. 5.) AB határozat által az örökléshez való jog tekintetében kialakított új alapjog(korlátozás)j dogmatika eredményeként az említett két alapjogra jelenleg két külön önálló alapjogkorlátozási mércét kellene alkalmaznia az Alkotmánybíróságnak, ami az Alaptörvény rendelkezései alapján – megítélésünk szerint – nehezen vagy éppen egyáltalán nem indokolható.

Az Alaptörvénynek megfelelő új értelmezés kidolgozására tehát az örökléshez való joggal szerves rendszerkapcsolatban álló tulajdonhoz való jog (korlátozása) esetében is szükség lenne. A két alapjog korlátozhatóságára vonatkozó önálló – egymástól eltérő – mércék alkalmazását ugyanis nem látjuk indokoltnak, hanem épp ellenkezőleg: az egységes és általános alapjogkorlátozási tesztet tartanánk elfogadhatónak.

Ahogy már a korábbiakban utaltunk rá, az Alaptörvény – a korábbi Alkotmánytól eltérően – e két jogot egyrészt az alapjogokat tartalmazó SZABADSÁG ÉS FELELŐSSÉG c. fejezetben, azaz a többi alapjoggal egy sorban helyezte el; másrészt egy mondatba foglalta a tulajdonhoz és az örökléshez való jogot. Az Abh. ezzel összefüggésben helyesen utal vissza az 5/2016. (III. 1.) AB határozatra, amely rámutatott arra, hogy „Az Alaptörvény (...) a tulajdonhoz való alapvető jogról szóló rendelkezésben szabályozza az örökléshez való jogot is, ez a kontextus pedig arra enged következtetni, hogy az alkotmányozó a tulajdonhoz való jog egy speciális részjogosítványaként tekintett erre a [mármint az örökléshez való] jogra.”³⁶

Mivel a tulajdonszerzés, illetve a tulajdonnal való rendelkezés is összekapcsolja ezt a két alapjogot,³⁷ ha az örökléshez való jogot az Alkotmánybíróság kivette a közérdekűségi teszt hatóköréből, akkor ugyanígy kell(ene) eljárnia a tulajdonhoz való jog terén is.

³⁵ Mivel ez utóbbi megállapítást követően az Abh. indokolása nem hivatkozik AB-döntésre, így ezt a megállapítást úgy tekinthetjük, mint új, eredeti, önálló, a korábbi AB-gyakorlatból közvetlenül nem következő megállapítás.

³⁶ Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben utalt arra, hogy a magyar Alaptörvénynek ez a megoldása az európai alkotmányok közül mindenekelőtt a német *Grundgesetz*-cel mutat párhuzamot. 5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [14], 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [18]. Hasonló megoldás figyelhető meg Lengyelországban is: a lengyel alkotmány 64. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van az örökléshez. Ugyanez a bekezdés garantálja a tulajdonhoz és az egyéb vagyoni jogokhoz való jogot is. A 64. cikk (2) bekezdése mindenki számára azonos jogvédelmet biztosít a tulajdonjog és más vagyoni jogok, valamint az öröklés tekintetében. Az alkotmány 64. cikke (1) és (2) bekezdésének, valamint a 21. cikk (1) bekezdésének rendelkezéseit együtt értelmezve az következik, hogy nem engedhető meg, hogy a tulajdonjogot megfosszák annak egyik jellemzőjétől, az örökölhetőségtől. Az örökléshez való jog elválaszthatatlan a tulajdonjogtól, kiegészíti azt és lehetővé teszi annak folyamatosságát a tulajdonos halálát követően (Hartwich, 2011).

³⁷ Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat mellett a 24/2017. (X. 10.) AB határozat is azt erősíti meg az Indokolás [19] bekezdésében, hogy a végrendeleti öröklés esetén az örökösök végrendelezési joga érintett, ami a tulajdonnal való rendelkezés egyik formája, ebből következően az aktív öröklési jog szervesen összefügg a tulajdonhoz való joggal. A 24/2017. AB határozat ehelyütt vissza utal arra, hogy ehhez „hasonlóan érvelt” az 5/2016. (III. 1.) AB határozat is a [30] indokolás-bekezdésében is, amely azonban az idézetekhez képest lényeges többletelemeket is tartalmazott, mint például azt, hogy az Európai Unió tagállamainak alkotmányai, amennyiben az örökléshez való jogot nevesítik, azt kivétel nélkül a tulajdonhoz való joggal azonos rendelkezésben teszik, és ugyanebbe az irányba mutat az EJEK gyakorlata is, melynek alapján az aktív öröklési jog fogalmkörébe tartozó bizonyos sérelmek a tulajdonhoz való jog alapján is megállapíthatók (jellemzően más alapjog sérelmével együttesen).

Az Alaptörvény megváltozott kontextusára tekintettel tehát nemcsak az örökléshez való jog, hanem a tulajdonhoz való jog tekintetében is ki kellene mondania az Alkotmánybíróságnak, hogy az annak korlátozását vizsgáló eljárásban az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti általános alapjogkorlátozási tesztet kell alkalmazni, hiszen azt, hogy az öröklési jog szervesen összefügg a tulajdonhoz való joggal, az „Alaptörvény szövege és az Alkotmánybíróság gyakorlata” támasztja alá.³⁸

Ahogy tette ezt az Alkotmánybíróság még a kezdetekben a 7/1991. (II. 28.) AB határozatában és a 16/1991. (IV. 20.) AB határozatában, majd az Alaptörvény hatálybalépését követően is a 3150/2013. (VII. 24.) AB határozatban. A 7/1991. (II. 28.) AB határozatban ugyan már megemlíti az Alkotmánybíróság, hogy a tulajdonjog közérdekű korlátozása még a legliberálisabb tulajdonfelfogás korában is ismert volt, egyből hozzáteszi azonban ehhez azt, hogy „ugyanakkor az Alkotmány 8. § (2) bekezdése is – a fentiek szerint – eleve teret enged az alapjogok törvényi korlátozásának.” Olvasatunkban tehát az Alkotmánybíróság ebben a határozatában a tulajdonjog közérdekű korlátozásának (általánosságban, a külföldi alkotmányokban/alkotmányfejlődés során is ismert és elismert) lehetőségét gyakorlatilag az alapjogok törvényi korlátozásának lehetőségével azonosította/tette egyenértékűvé. Az indokolásban ezt követően már nem is jelenik meg a közérdekűsége hivatkozás, hanem a testület az akkori Alkotmány 8. § (2) bekezdése szerinti általános alapjogkorlátozási tesztet alkalmazta a tulajdonkorlátozás alkotmányosságának megítéléséhez.³⁹

Lényegében ugyanezt a tesztet alkalmazta a 3150/2013. (VII. 24.) AB határozat is. Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése alapján biztosított tulajdonhoz való jog korlátozásának mércéjeként a következőkre hivatkozott: „Az Alkotmánybíróság szerint a tulajdonjog valamely elemének korlátozása csak akkor jár magának a tulajdonjognak mint alaptörvényi jognak a korlátozásával és ezáltal csak akkor alaptörvény-ellenes, ha az nem elkerülhetetlen, kényszerítő ok nélkül történik, továbbá ha a korlátozás súlya a korlátozással elérni kívánt célhoz képest aránytalan.”⁴⁰ Vagyis a közérdek ebben az esetben fel sem merült, annak ellenére, hogy az ezt megelőző bekezdésben a határozat kifejezetten utalt a tulajdonnal együtt járó társadalmi felelősségre, és hogy az ügyben támadott rendelkezés a felperes lakóháza megépítéséhez képest jóval később hatályba lépő OTÉK 35. § (1) bekezdése – vagyis egy közjogi, építésügyi előírás – volt.⁴¹

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában már a kezdetektől elismert a tulajdonhoz való jog és az örökléshez való jog közötti szoros kapcsolat, amelyet az öröklés mint tulajdonszerzés érve mellett az alaptörvénybeli kontextuális kapcsolatuk, valamint a külföldi szabályozási modellek is megerősítenek.

Az örökléshez való jog ugyan annyiban kétségtelenül elkülönül a tulajdonhoz való jogtól, hogy önálló(an megfogalmazott) alapjog, azaz két külön alapjogról van szó, de *rendkívül szorosan összeköti* ezt a két – egyébként külön – alapjogot az, hogy *az öröklés egyben tulajdonszerzési mód*, illetve a végintézkedés *a tulajdonnal való rendelkezés* is egyben.

Emellett a 24/2017. (X. 10.) AB határozat indokolásának több mondatából is következik e két alapjog szoros összekapcsolódása.⁴² Ebből – álláspontunk szerint – a két jog tekintetében

³⁸ 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [19].

³⁹ 7/1991. (II. 28.) AB határozat, ABH 1991, 22, 26.

⁴⁰ 3150/2013. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [16].

⁴¹ Pedig olyan aspektusból akár még fel is merülhetett volna a közérdek kérdése, hogy az ingatlanok hőszigetelése vajon elfogadható-e legitim közérdekű célként.

⁴² „Jelen esetben a XIII. cikkben biztosított tulajdonhoz és örökléshez való jogot az eljárással érintett termőföld

– *implicite* – akár az is kiolvasható, hogy a P) cikk szerinti korlátozás határait kijelölő I. cikk (3) bekezdését mindkét jogra *egységesen* kell(ene) alkalmazni. Ugyancsak együttesen kezeli az Alkotmánybíróság e két jogot akkor, amikor kimondja, hogy „Az olyan jogszabály, amely jogos várakozást eltöröl, önmagában is beavatkozásnak minősül *az Alaptörvény XIII. cikke által védett jogokba*.”⁴³ A 3135/2021. (IV. 22.) AB határozat az Alaptörvény P) cikk (1) bekezdésével összefüggésben rámutatott arra, hogy ennek értelmében a termőföld „a nemzet közös örökségét” képezi, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége;⁴⁴ a Földforgalmi tv. a termőföld és az erdők tulajdonjogának megszerzése, valamint hasznosítása e cél szerinti eléréséhez szükséges korlátokat és feltételeket tartalmaz: ilyen korlát az is, hogy a Földforgalmi tv. 34. § (1) és (3) bekezdése *a föld tulajdonjoga* végintézkedéssel történő megszerzésének jóváhagyására irányuló eljárásra is az adásvételnél alkalmazandó eljárás szabályai alkalmazását írja elő.⁴⁵ Álláspontunk szerint ez utóbbi rendelkezés is alátámasztja a tulajdon és az öröklés szoros kapcsolatát, és indokolja/indokolná e kettő korlátozásának szinkronba hozatalát.

A 2021-es Alapjogi kommentár szerint pedig *az örökléshez való jog nagyon közel került a tulajdonhoz való joghoz* abból a szempontból, hogy a hagyaték egyes tárgyai tekintetében az „állag” örökléséhez való jog elvonható jogalkotással (Kecső, 2021, 171).

Az Alaptörvénynek pedig az a különbségtétele, miszerint az ugyanazon szakaszban szabályozott örökléshez és tulajdonhoz való jog mellett, illetve azt követően „csak” a tulajdon tekintetében deklarálja annak társadalmi felelősségét (az öröklés tekintetében külön nem), nem feltétlenül jelenti e két alapjog (korlátozása) elkülönítésének alapját. *A favor testamenti* elvén álló polgári jogban⁴⁶ is ugyanúgy megjelenik a társadalmi felelősség, elegendő csak utalni a családi szolidaritásra, akár az öröklési illeték, akár a – nemzetközi viták ellenére is – alapvetően fenntartott kötelelő rész szabályaira (Landi, 2016, 158, 5. lj.).

A magyar jogtörténeti fejlődés során is szorosan összekapcsolódott a tulajdon és az öröklés. A magántulajdon szabadsága – mint történeti alkotmányunk egyik vívmánya – megteremtésének fontos állomásaként tekinthetünk az 1848. évi áprilisi törvények megalkotására, amellyel eltörölték az ingatlan feudális jellegű kötöttségeit, ennek keretében – az öröklési szabályokat (is) magába foglaló – *fiscalitast* és az ősiséget (1848. évi XV. tc.). (Horváth, 2006, 54–55).

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az Abh.-t megelőzően inkább az látszott kirajzolódni, hogy a testület ezt a két alapjogot, illetve az ezek korlátozására alkalmazandó tesztet nem külö-

---

tekintetében a P) cikk teszi korlátozhatóvá. A P) cikk a korlátozás határait nem jelöli meg, ezért azt csak az I. cikk (3) bekezdésének alkalmazásával lehet megállapítani” – 24/2017. AB határozat, Indokolás [27]. A termőföld és az élelemhez való jog kapcsolatára mutat rá Kovács Júlia (2011a, 3). Az élelemhez való jogról bővebben lásd még: Kovács (2011b).

⁴³ 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [35].

⁴⁴ Az Alaptörvény P) cikkének bővebb elemzését – a környezethez való joggal összefüggésben – lásd: Csink és T. Kovács (2013, 26).

⁴⁵ 3135/2021. (IV. 22.) AB határozat, Indokolás [36]. T. Kovács Júlia (2017, 161) rámutat arra, hogy az élelmi-szer-önrendelkezés fogalmi elemei közé – egyebek mellett – beletartozik az is, hogy az embereknek, közösségeknek, államoknak és népeknek legyen joga önállóan dönteni saját termőfölddel kapcsolatos szabályozásukról úgy, hogy mindez ökológiai, társadalmi, gazdasági és kulturális körülményeiknek is megfeleljen.

⁴⁶ Az Abh. is kifejezetten utal a *favor testamenti* elvére, a végintézkedéssel történő öröklési jog kapcsán mint amelynek a rendeltetésszerű érvényesülését az örökhagyó nem befolyásolhatja. Ezért az Abh. szerint olyan szabályozást kell kialakítani, amely az örökhagyó végintézkedését a lehető legnagyobb mértékben figyelembe veszi (*favor testamenti* elve). Amennyiben a jogértelmezés indokolatlanul leszűkíti az örökhagyó végintézkedésének érvényesülését, azzal az örökhagyó aktív öröklési képessége is sérül – Abh. Indokolás [36].

nítette el „hermetikusan” egymástól, az örökléshez való jogra nézve is alkalmazhatónak találta a tulajdonhoz való jog korlátozására vonatkozó – még a korábbi Alkotmány idején kialakult – közérdekűségi tesztet.⁴⁷

Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat – amelyre az Abh. csak áttételesen, a 24/2017. AB határozaton keresztül, és mindössze egy bekezdés erejéig utal vissza – azt mondta ki, hogy az aktív öröklési jog – a szerződési szabadsággal analógiát vonva – a tulajdonhoz való jog védelmi körébe tartozik. A határozat lényeges megállapítása szerint *„(a)z öröklési jogviszony két fő alanya az örökhagyó, valamint az örökös. Ennek megfelelően az örökléshez való jog mint alanyi jog is kétféle jogosultságot foglal magában. Az egyik jogosultság az örökhagyó azon joga, hogy vagyonának halála utáni sorsáról tetszése szerint rendelkezzen. Az örökhagyó ilyen rendelkezésének elsődleges eszköze a végrendelet, ugyanakkor a jogrendszer más hasonló, a vagyon halál utáni sorsának meghatározását lehetővé tévő jogintézményt is elismer (jelesül az öröklési szerződést és a halál esetére szóló ajándékozást). Az Alkotmánybíróság a gyakorlatában ezt nevezte aktív öröklési jognak, és úgy ítélte meg - a szerződési szabadsággal analógiát vonva -, hogy „[e]z a jogosultság az Alkotmány 13. §-ában biztosított tulajdonhoz való jog védelmi körébe tartozik.”⁴⁸ Az 5/2016. AB határozat rámutatott arra, hogy *„végrendeleti öröklés esetén az örökhagyó végrendelezési joga érintett, ami a tulajdonnal való rendelkezés egyik formája, ebből következően az aktív öröklési jog szervesen összefügg a tulajdonhoz való joggal, és annak összefüggésrendszerében vizsgálendő”*; továbbá a *„végrendeleti örökös öröklési joga egybeesik az örökhagyó alkotmányos jogát érő sérelemmel, az örökhagyó végrendelezési szabadságának korlátozása pedig a tulajdon fölötti rendelkezés korlátozása”*.⁴⁹*

Az Abh. azonban az 5/2016. (III. 1.) AB határozat ezen megállapításaira egyáltalán nem utalt.

Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat még abból indult ki, hogy ugyan az örökléshez való jogot a hatályon kívül helyezett Alkotmány önálló rendelkezésben, a 14. §-ban védte, az Alaptörvény pedig egy mondatba foglalja a tulajdonhoz és az örökléshez való jogot; ám e *„szövegezési meg-*

⁴⁷ Lásd: 5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [30]: *„...végrendeleti öröklés esetén az örökhagyó végrendelezési joga érintett, ami a tulajdonnal való rendelkezés egyik formája, ebből következően az aktív öröklési jog szervesen összefügg a tulajdonhoz való joggal, és annak összefüggésrendszerében vizsgálendő. Az Alaptörvény szövege és az Alkotmánybíróság gyakorlata ezt vitathatatlanul alátámasztja, de ezt a megállapítást támasztja alá az a tény is, hogy az Európai Unió tagállamainak alkotmányai, amennyiben az örökléshez való jogot nevesítik, azt kivétel nélkül a tulajdonhoz való joggal azonos rendelkezésben (cikkben, bekezdésben vagy mondatban) teszik. Ugyan-ebbe az irányba mutat az EJEB gyakorlata is, melynek alapján az aktív öröklési jog fogalomkörébe tartozó bizonyos sérelmek a tulajdonhoz való jog alapján is megállapíthatók (jellemzően más alapjog sérelmével együttesen). A végrendeleti örökös öröklési joga egybeesik az örökhagyó alkotmányos jogát érő sérelemmel, az örökhagyó végrendelezési szabadságának korlátozása pedig a tulajdon fölötti rendelkezés korlátozása. Az Alkotmánybíróság ezért a továbbiakban a tulajdon korlátozásával összefüggő megállapításait ismertette.”*; Indokolás [43]: *„A Fővárosi Törvényszék nem mutatott fel olyan alkotmányos indokot, illetve közérdeket, amely az örökhagyó e rendelkezési jogának a támadott ítéletben meghatározott korlátozását megalapozná.”*; Indokolás [44]: *„a tulajdonhoz való jog az egyetlen olyan alapjog, amelyet a közérdekre hivatkozva lehet korlátozni – ezt az Alkotmánybíróság már 2012 előtt is kiemelte –, és ezt a sajátosságát a korábbi Alkotmányhoz képest az Alaptörvény még hangsúlyosabbá teszi azáltal, hogy előírja: „[a] tulajdon társadalmi felelősséggel jár {25/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [59]}”*. 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [35]–[36]: *„a Földforgalmi tv. 34. § (3) bekezdés utolsó mondatja a hiányosságánál fogva nem teremt megfelelő egyensúlyt a közérdekű korlátozás és az érintett személyek védett jogai teljes körű érvényesülését illetően.”* A 2021-es Alapjogi kommentár szerinti is az aktív és a passzív örökléshez való jog közérdekből korlátozható (arányos mértékben) (Kecső, 2021, 171).

⁴⁸ 5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [29].

⁴⁹ 5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [30].

oldások eltérése azonban nem eredményezi azok lényegi különbözőségét. A tulajdonhoz, illetve az örökléshez való jog azonos mondatban való feltüntetése nem változtat azon, hogy éppúgy két alapvető jog kerül nevesítésre, mintha külön szakaszokba iktatta volna őket az alkotmányozó. Az örökléshez való jogot az Alkotmány és az Alaptörvény egyező tartalommal biztosította.” Az 5/2016. (III. 1.) AB határozatban ezért az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a 2012 előtti, az örökléshez való joggal összefüggő gyakorlatában található érvek felhasználhatók az Alaptörvényben foglalt szabályozás értelmezése során is.⁵⁰

Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat szerint tehát az örökléshez való jogot az Alkotmány és az Alaptörvény egyező tartalommal biztosítja/-otta, ezzel az Alkotmányon alapuló AB-gyakorlatnak az Alaptörvény hatálybalépését követő felhasználhatóságát erősítette meg.

Sulyok Tamás, az alkotmánybíróság akkori elnöke az 5/2016. (III. 1.) AB határozathoz írt párhuzamos indokolásában szükségesnek vélte az örökléshez való jog új alapjogi dogmatikájának kidolgozását. Ennek szükségességét a valódi alkotmányjogi panasz bevezetésére vezette vissza.⁵¹ Ez a körülmény ugyanakkor – ahogy minden alapjogra, úgy – a tulajdonhoz való jogra nézve is ugyanúgy fennáll. Bár mind az 5/2016. (III. 1.) AB határozat, mind a 24/2023. (XII. 5.) AB határozat valódi alkotmányjogi panasz eljárás keretében született, lényeges elhatárolási szempontnak tartjuk a következőket: a 24/2023. (XII. 5.) AB határozatban az ügy alapját az képezte, hogy a hagyaték megnyíltának időpontjában az indítványozó az országos földműves nyilvántartásban nem szerepelt, a tulajdonszerzési korlát fennállásakor pedig az állam szerzi meg a földterületek tulajdonjogát. Az 5/2016. (III. 1.) AB határozat alapját képező ügyen a valódi panasz tárgyát képező magánjogi tárgyú ügyben, a felek magánjogi (öröklési jogi) jogviszonyában az állam szerepe nem merült fel, sem mint valamilyen tulajdonszerzési korlátot az örökös elé állító jogalkotó szerv, sem mint potenciális örökös. Ennek abból a szempontból lehet jelentősége, hogy „a tulajdonhoz való jogot az Alaptörvény az állammal szemben biztosítja és azt, mint alapjogot az állammal szemben védi az Alkotmánybíróság értelmezésében”.⁵² Az Alkotmánybíróság felfogása szerint a tulajdon alkotmányjogi oltalma az értékgarancia és a közérdekű korlátozás ismérvei mentén *elsősorban az állam közhatalmi beavatkozásaival szemben nyújt védelmet*.⁵³ Sulyok Tamás 5/2016. (III. 1.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában utalt arra, hogy abban az ügyben felmerül a közvetett horizontális hatály (*Drittwirkung*) kérdése; ezért „a tulajdonhoz és az örökléshez való alkotmányos jogok »átsugárzó hatását«

⁵⁰ 5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [28].

⁵¹ „Mint az a jelen ügyből is világosan kiderül, a „valódi” alkotmányjogi panasz új intézménye az Alkotmánybíróság korábbi – kizárólag az alkotmányos tulajdonjogból eredeztetett – dogmatikájára is szükségképpen kihatással van, azonban ezt a többségi határozat nem vette kellő súllyal figyelembe” – Dr. Sulyok Tamás alkotmánybíró párhuzamos indokolása az 5/2016. (III. 1.) AB határozathoz, [57]. Dr. Sulyok Tamás sem kívánta azonban a tulajdonhoz és az örökléshez való jogot teljesen különválasztani egymástól, hanem – meglátása szerint – az örökléshez való jognak „csak részben kell átfedésben állnia a tulajdonhoz való jog védelmi körével.” – Dr. Sulyok Tamás alkotmánybíró párhuzamos indokolása az 5/2016. (III. 1.) AB határozathoz, [59].

⁵² Ezt a megállapítást még az Alkotmány hatálya alatt fogalmazta meg az Alkotmánybíróság, ld. elsőként a 800/B/1993. AB határozatot (800/B/1993. AB határozat, ABH 1996, 420, 422.), ám a 7/2015. (III. 19.) AB határozat ezt az Alaptörvény hatálya alatt is megerősítette {ld. Indokolás [45]}.

⁵³ 3076/2017. (IV. 28.) AB határozat, Indokolás [50]; 3057/2019. (III. 25.) AB határozat, Indokolás [21]. Az Alkotmánybíróság már az Alkotmány hatálya alatt is szempontként vette figyelembe a közhatalmi beavatkozás tényét, és akként foglalt állást, hogy ha a szabályozás azt a követelményt juttatja érvényre, hogy a dolog használata során minden tulajdonos rendeltetésszerűen, mások jogaival összhangban gyakorolja jogait, és *nem tartalmaz közhatalmi beavatkozást* a tulajdonhoz való jogba, akkor a tulajdonhoz való jog korlátozásáról nem is lehet szó (ld. 947/B/1997. AB határozat).

*(Ausstrahlungswirkung) a felek magánjogi (öröklési jogi) jogviszonyából származó jogvitás ügyben a rendes bíróságnak érvényesítenie kellett volna a döntésében.*⁵⁴

Egyetértünk tehát Sulyok Tamás alkotmánybíróval azzal az álláspontjával, miszerint a „valódi” alkotmányjogi panasz új intézménye az Alkotmánybíróság korábbi – kizárólag az alkotmányos tulajdonjogból eredeztetett – dogmatikájára is szükségképpen kihatással van. Mindemellett azonban meglátásunk szerint maga az Alaptörvény szerkezetének megváltozása⁵⁵ is legalább annyira kihatással van (kellene legyen) a tulajdonhoz és az örökléshez való jog dogmatikájára, mint a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése.

A párhuzamos indokolás rámutatott továbbá arra is, hogy „Az Alkotmánybíróság korábbi gyakorlatában a végrendeleti öröklés jogát (mind aktív, mind passzív oldalról) kizárólag az aktív végrendelezési jog védelmén keresztül védte, méghozzá úgy, hogy azt lényegében a tulajdonhoz való jog védelmével azonosította. A »valódi« alkotmányjogi panasz megjelenésével azonban ez a korábbi dogmatika már nem teljes mértékben kielégítő, hiszen a passzív végrendelezési jog jogosultja csak saját jogsérelmére hivatkozva fordulhat alkotmányjogi panasszal az Alkotmánybírósághoz. Az alapjogi védelem teljességének biztosítása érdekében ebben az esetben azonban az örökléshez való jog védelmét már nem lehet teljes mértékben a tulajdonhoz való jog védelmi körébe vonni, hiszen az örökösnek az örökség megszerzéséig még nincs tulajdonjoga, amit védeni lehetne, azonban alapjogi jogsérelme éppen ebből a helyzetből (a tulajdonjog hiányából) fakad.”⁵⁶

⁵⁴ Az Alkotmánybíróság már a 8/2014. (III. 20.) AB határozatában vizsgálta, hogy „milyen szerepe lehet egy alkotmány-törvénynek a magánjogi jogviszonyokban, közvetlenül vagy közvetve,” (...) A közvetett hatály tana értelmében az alkotmány-törvény érvényesülésével együtt a polgári jogviszonyok azonban továbbra is polgáriak maradnak. Az Alaptörvényben foglalt jogok a magánjog generálklauzuláin keresztül képesek beszűrődni a magánjog rendszerébe. Ahol tehát még generálklauzula alkalmazására sincs lehetőség, ott az alkotmányi jogok sem képesek közvetlenül hatni a magánjogban” – 8/2014. (III. 20.) AB határozat, Indokolás [56]. A 3145/2018. (V. 7.) AB határozat szerint pedig a bíróságoknak nincs olyan kötelezettségük, hogy közvetlenül az Alaptörvény rendelkezéseire kellene alapítaniuk a döntéseiket, ugyanakkor az Alkotmánybíróság egyértelművé tette azt, hogy a bíróságok kötelezettsége, hogy az alapvető jogokat a magánjog alanyai közötti viszonyokban is érvényre juttassák. Ezzel összefüggésben speciális helyzet a konkuráló alapjogi pozíciók esetén áll elő, vagyis amikor az alapjogi konfliktus a jogalanyok egymás közötti viszonyában merül fel azért, hogy az egyik magánszemély alapjogát a másik magánszemély alapjogának gyakorlása veszélyezteti. Az Alkotmánybíróság erre tekintettel kiemelte: a bíróságoknak ilyen esetekben közvetítő, kiegyenlítő szerepet kell betöltenie – 14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [65]; 3312/2017. (XI. 30.) AB határozat, Indokolás [30]. A magánfelek közti viták esetében az eljáró bíróságnak a konkuráló alapjogi pozíciók kíméletes kiegyenlítésére kell törekednie értelmezése során. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ezekben az alapjogilag konkuráló esetekben a jogalkotó felelőssége, hogy megfelelő támpontokat adjon a jogalkalmazóknak ahhoz, hogy az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből fakadó védelmi kötelezettségnek hatékonyan eleget tudjanak tenni. A védelem meghatározása tehát a törvényhozó, annak konkretizálása a jogalkalmazók feladata. Ennek mércéjeként pedig az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy „[a] védelmi kötelezettség teljesítése során mind a törvényhozónak, mind pedig a jogalkalmazóknak figyelembe kell vennie azt, hogy egyik alapjog lényeges tartalma sem korlátozható, másrészt pedig arra kell törekedniük, hogy a konkuráló alapjogi pozíciók az arányosság elvének megfelelően kíméletes kiegyenlítésre, méltányos egyensúlyba kerüljenek (fair balance, schonender Ausgleich). Ezek tekintetében az Alkotmánybíróság továbbra is kontrollt gyakorol” – 13/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [55]; vö. 3312/2017. (XI. 30.) AB határozat, Indokolás [30]; 3145/2018. (V. 7.) AB határozat, Indokolás [70]. Az idézett döntésekben azonban nem merült fel a közérdek mint lehetséges korlátozási szempont, hanem az alapjog lényeges tartalma korlátozhatóságának tilalma, amit az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése garantál, valamint az arányosság elvének megfelelő méltányos egyensúly.

⁵⁵ Tudniillik – mint már korábban utaltunk rá – az Alkotmány nem az alapjogokról szóló fejezetben szabályozta a tulajdonhoz és az örökléshez való jogot, és ezekről eleve két külön szakaszban (13. § és 14. §) rendelkezett az Alkotmány, szemben az Alaptörvény hatályos rendelkezéseivel.

⁵⁶ Dr. Sulyok Tamás alkotmánybíró párhuzamos indokolása az 5/2016. (III. 1.) AB határozathoz [58].

Attól persze, hogy *a tulajdonjog még nem áll fenn*, nem következik egyértelműen, hogy azt ne lehetne a tulajdonhoz való jog védelmi körébe vonni. A tulajdonhoz való alapjog ugyanis nemcsak a már megszerzett tulajdont, hanem – kivételes esetekben – a tulajdoni várományokat is védi.⁵⁷ Mindemellett az Alkotmánybíróság megállapította, hogy alapjogi védelem illeti meg azt is, akinek a tulajdonszerzéshez kétségtelen jogcíme van. A jogcím akkor kétségtelen, ha az egyértelmű.⁵⁸

Sulyok Tamás 5/2016. AB határozathoz írt párhuzamos indokolásában az örökléshez való jog új alapjogi dogmatikájának kidolgozását összekötötte egy önálló dogmatika kialakításának szükségességével, vagyis azzal, hogy az örökléshez való alkotmányos alapjog önálló védelmi köre, illetve a korlátozhatóságára vonatkozó önálló mérce az alkotmányos tulajdonjogétól eltérő mérceként kerüljön kialakításra.⁵⁹

A 24/2017. (X. 10.) AB határozattal megkezdődött az örökléshez való jog új alapjogi dogmatikájának kialakítása. A 24/2017. (X. 10.) AB határozattal az örökléshez való jog – új szempontok alapján kialakított – alapjogi dogmatikája már az aktív öröklési jogot az örökléshez való jog hatálya alá sorolta át a tulajdonhoz való jog köréből (Kecső, 2021, 169). Ugyancsak az örökléshez való jog hatálya alá sorolta ez a határozat az örökség megszerzéséhez való jogot, mondván, hogy ez a jogosultság „*az Alaptörvény védelme alatt áll, szemben a tulajdon szerzéséhez való joggal*”.⁶⁰ Az Alkotmányon alapuló AB-gyakorlat a passzív öröklési jogot – mint amely az öröklés jogcímén történő tulajdonszerzést foglalja magába, vagyis azt, hogy valakinek az örökhagyó halálával alanyi joga keletkezzék a tulajdonszerzésre – nem tekintette az Alkotmány 13. §-ában garantált „tulajdonjog” (pontosabban: tulajdonhoz való jog) részének arra tekintettel, hogy „a tulajdonhoz való jog nem foglalja magába a tulajdonszerzéshez való jogot”.⁶¹ Az Alkotmánybíróságnak a '90-es években kialakított gyakorlata szerint ugyanis a tulajdonszerzés joga önmagában nem tekinthető alapjognak, így önmagában nem részesül alapjogi védelemben. A tulajdonhoz való jog nem biztosít jogot a tulajdonszerzésre, az alkotmányos védelem első-sorban a megszerzett tulajdonra terjed ki. Ezt a 35/1994. (VI. 24.) AB határozat mondta ki a külföldiek földtulajdonszerzése kapcsán, hogy ti. a tulajdonszerzés képessége nem minősül alapjognak. Az államnak nincs kötelezettsége arra, hogy a magánszemélyt tulajdonszerzéshez vagy tulajdon élvezetéhez segítse.⁶² Az Alkotmánybíróság gyakorlata alapján viszont alapjogi

⁵⁷ 3057/2019. (III. 25.) AB határozat, Indokolás [21]. Az Alkotmánybíróság a pénzügyi lízingbe vevő jogi helyzetét tulajdonosi várományosi helyzetnek, állapotnak tekintette és az ilyenként minősített státuszának a védelmét a XIII. cikk hatókörébe vonta – 15/2014. (V. 13.) AB határozat.

⁵⁸ 5/2016. (III. 1.) AB határozat, Indokolás [31]; 3177/2014. (VI. 18.) AB végzés, Indokolás [24]; 3387/2012. (XII. 30.) AB végzés, Indokolás [16]. Ez utóbbi ügyben az indítványozó állítása szerint a perrel érintett ingatlanhányadok tulajdonjogára kétségtelen jogcímet szerzett, ezért sérti tulajdonhoz való jogát a keresetét elutasító részítélet. Az Alkotmánybíróság azonban úgy foglalt állást, hogy az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló per tárgya éppen a felperes tulajdonjogának megállapítása volt, ebben a jogvitában helyezkedett a bíróság az indítványozóval ellentétes jogi álláspontra, így az indítványozó kétségtelen jogcíme a tulajdonszerzéshez nem állítható, a bíróság döntésének jogszerűségét pedig az Alkotmánybíróság ebben a körben sem vizsgálhatja (Drinóczi, 2017, 6). Ehhez képest előfordult, hogy az Alkotmánybíróság még az ügyvédi letéti összegen az indítványozónak polgári jogi értelemben ténylegesen fennálló tulajdonjogát, mint magánjogi jogosultságot sem vonta az alkotmányos tulajdonhoz való jog védelmi körébe. [Ld. a 17/2024. (VII. 23.) AB határozatot, illetve Dr. Patyi András alkotmánybíró határozathoz írt különvéleményét].

⁵⁹ Dr. Sulyok Tamás alkotmánybíró párhuzamos indokolása az 5/2016. (III. 1.) AB határozathoz, [60].

⁶⁰ 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [22].

⁶¹ 819/B/2006. AB határozat, ABH 2007, 439, 440.

⁶² A 35/1994. (VI. 24.) AB határozat ezen tételét az Alaptörvény alapján megerősítette: a 3214/2015. (XI. 10.) AB végzés, Indokolás [18].

védelem illeti meg azt, akinek a tulajdonszerzéshez kétségtelen jogcíme van. A jogcím akkor kétségtelen, ha az egyértelmű.⁶³ A 24/2017. AB határozat kimondta, hogy a törvényeknek megfelelő végintézkedésnél függő jogi helyzet áll fenn, amelyen az örökség megnyílásától a kedvezményezett személynek *jogos várakozása* van (ezt fejezi ki a passzív örökléshez való jog), erre a jogszerzésre pedig az Alaptörvény XIII. cikkének az örökléshez való jogot rögzítő szabálya alapján lehet alapjogi védelmet alapítani.⁶⁴

A 24/2017. (X. 10.) AB határozat azonban még az örökléshez való jog közérdekű korlátozásából indult ki.⁶⁵

Az Abh. ugyanakkor az örökléshez való jog korlátozását vizsgáló eljárással összefüggésben – noha ez az alapjog az eddigi AB gyakorlatban erősen kötődött a tulajdonhoz való joghoz – már nem utal a közérdekű korlátozás lehetőségére, tesztjére. A közérdekű korlátozás tesztjének „elengedését” – mint már arra többször is utaltunk – kifejezetten támogathatónak tartjuk, ugyanis az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdéséből ezen alapjog közérdekű korlátozása nem következik, ahogy alapvetően más alapjogoké sem.

Összegzés

Az eddigiekben kifejtettek alapján – meglátásunk szerint – megfelelő módon igazoltuk, hogy a tulajdonhoz és az örökléshez való alapjog nem különíthető el oly mértékben egymástól, hogy csak az örökléshez való jog korlátozására nézve mondható ki az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének alkalmazása, a tulajdonhoz való jogra nézve pedig egy más(ik), speciális alapjogkorlátozási tesztet alkalmazzon az Alkotmánybíróság.

Amennyiben ugyanis elfogadjuk, hogy az örökléshez való jog tekintetében az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdését kell alkalmazni, mindenféle további specialitás nélkül [ahogy tette ezt a 24/2023. (XII. 5.) AB határozat], úgy – meglátásunk szerint – *a tulajdonhoz való jogra nézve is ugyanez az általános alapjogkorlátozási teszt kell, hogy vonatkozzon*; mivel e két jog korlátozására egységes alapjogkorlátozási teszt alkalmazandó.

Ezt az azonos alapjogkorlátozási mércét pedig csakis egységesen az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti általános alapjogkorlátozási teszt alkalmazása jelentheti, amit az Abh. az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdésének az örökléshez való jog korlátozását vizsgáló eljárására egységesen alkalmazni rendelt.

Az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése szerinti alapjogkorlátozási teszt alkalmazása a tulajdonhoz való jogra egyébként sem lenne precedens nélküli, hiszen az Alkotmánybíróság már a korábbi Alkotmány, illetve az Alaptörvény hatálybalépését követően is alkalmazta ezt a tesztet.⁶⁶

A tulajdonhoz való jogra a mai napig alkalmazott (vagy alkalmazni szándékozott) közérdekűségi teszt még a régi Alkotmányon alapuló, a '90-es években kialakult alkotmánybírósági gyakorlatra épül, amelyet azonban több okból is indokolt lenne revideálnia az Alkotmánybíróságnak. Egyrészt már önmagában amiatt, hogy a tulajdonhoz való jog közérdekű korlátozása

⁶³ Ezt a már többször idézett 5/2016. (III. 1.) AB határozat mellett/előtt (ld. Indokolás [31]) több korábbi AB-döntés is megerősítette: ld. 3177/2014. (VI. 18.) AB végzés, Indokolás [24]; 3387/2012. (XII. 30.) AB végzés, Indokolás [16].

⁶⁴ 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [35].

⁶⁵ Ld. 24/2017. (X. 10.) AB határozat, Indokolás [22], [41].

⁶⁶ Ld. 7/1991. (II. 28.) AB határozat; 16/1991. (IV. 20.) AB határozat; 3150/2013. (VII. 24.) AB határozat, Indokolás [16].

az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdéséből nem következik, ahogy alapvetően más alapjogoké sem. Kialakulásának idején a közérdekűségi teszt a kisajátítás szabályaiból került levezetésre, függetlenül attól, hogy alapvetően két külön jogintézményről (tulajdonkorlátozás, illetve tulajdonelvonás) van szó. Ezt mind a külföldi szabályozási modellek, mind az AB későbbi gyakorlata a kisajátítás kapcsán alátámasztja. A kisajátítás a polgári jogi értelemben vett tulajdonjog teljes elvonása, míg az alapjogkorlátozási teszt a XIII. cikk (1) bekezdés szerinti tulajdonhoz való alapjog korlátozására vonatkozik.

A másik logikai „bukfenc” a közérdekűségi teszt kapcsán pedig a – jelen vitaanyag apropóját adó – örökléshez való jog oldaláról fedezhető fel. E két jog ugyanis szorosan kapcsolódik egymáshoz, hiszen az öröklés egyben tulajdonszerzési jogcím is. Ha pedig valami valaminek a része, akkor a kettőre nem vonatkozhatnak különböző alapjogkorlátozási mércék, az ugyanis önellentmondást (*contradictio in adiecto*) eredményezne.

Az Alaptörvény hatálybalépésére – mint teljesen új normaszövegre –, valamint a korábbi AB-döntéseket hatályon kívül helyező, negyedik alaptörvény-módosításra, illetve az ezt értelmező 13/2013. (VI. 17.) AB határozatra tekintettel a tulajdonhoz való jog tekintetében sem kerülhető el a paradigmaváltás, vagyis indokolt egy új alapjogi értelmezés kialakítása, mint ahogy tette ezt az Alkotmánybíróság az örökléshez való jog tekintetében 2017-től kezdődően, a 24/2017. (X. 10.) AB határozattal, majd folytatva és betetőzve azt a 24/2023. (XII. 5.) AB határozattal.

Hivatkozások

- Csink L., & T. Kovács J. (2013). Paradigm Shift in the Constitutional Character of Environment?. In Greksza V., & Szabó M. (Szerk.), *Right to Water and the Protection of Fundamental Rights in Hungary* (pp. 16–33). University of Pécs. Online: <https://tinyurl.hu/IJMD>
- Drinóczi T. (2017). A tulajdonhoz való alapjog értelmezésének eltérései a rendes bírósági és az alkotmánybírósági gyakorlatban: a bírói kezdeményezések és az alkotmányjogi panaszok tapasztalatai. *MTA Law Working Papers*, 2017/24. Online: <https://tinyurl.hu/7Efx>
- Erdős Cs. (2022). Gondolatok a különleges jogrendi alapjogkorlátozás alkotmánybírósági gyakorlatáról. *Jog – Állam – Politika*, 14(2. különszám), 103–120. Online: <https://tinyurl.hu/8tA8>
- Gáva K., Smuk P., & Téglási A. (2017). *Az Alaptörvény értékei. Értékkatalógus*. Dialóg Campus Kiadó. Online: https://bmkszf.hu/dokumentum/2626/Alaptorveny_ertekcatalogus.pdf
- Gárdos-Orosz F. (2009). Az alapjogok korlátozása. In Jakab A. (Szerk.), *Az Alkotmány kommentárja* (pp. 387–432). Századvég Kiadó.
- Hartwich, F. (2011). Külföldiek végintézkedés általi ingatlanszerzése Lengyelországban. *Magyar Jog*, 58(11), 696–698. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6188062>
- Horváth A. (2006). *A magyar magánjog történetének alapjai*. Gondolat Kiadó.
- Horváth D. (2023). A tulajdonhoz való jog az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Alkotmánybírósi Szemle*, 2, 53–64. Online: <https://szakcikkadatbazis.hu/doc/2686598>
- Kecső G. (2021). A tulajdonhoz és az örökléshez való jog In Csink L. (Szerk.), *Alapjogi kommentár az alkotmánybírósági gyakorlat alapján* (pp. 143–171). Novissima Kiadó.
- Kovács J. (2011a). Megvéd-e a jog az éhenhalástól - avagy megvalósulhat-e az élelemhez való jog a XXI. században?. *De Iurisprudencia Et Iure Publico*, 5(4). Online: <http://dieip.hu/wp-content/uploads/2011-4-13.pdf>

- Kovács J. (2011b). Az élelemhez való jog védelme és érvényesítésének eszközei. In Deák B. & Antalóczy P. (Szerk.), *Class action Németországban és Ausztriában* (pp. 56–70). Patrocini-um Kiadó.
- Landi B. (2016). A Hetedik Könyv – a hetedik pecsét, avagy a Polgári Törvénykönyv életvégi ember- és családképe. *Iustum Aequum Salutare*, 12(3), 157–171. Online: <https://publikacio.ppke.hu/id/eprint/461>
- Lapsánszky A. (2012). A hatósági ellenőrzés és a hatósági felügyelet alapkérdései. In Patyi A. (Szerk.), *Hatósági eljárásjog a közigazgatásban*. (pp. 407–446.) Dialóg Campus Kiadó
- Lapsánszky A. (2019). A hatósági döntések. In Patyi A. (Szerk.), *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei*. (pp. 293-334.), Dialóg Campus Kiadó
- Salát O., & Sonnevend P. (2009a). 13. § A tulajdonhoz való jog. In Jakab A. (Szerk.), *Az Alkotmány kommentárja* (pp. 451–485). Századvég Kiadó.
- Salát O. (2009b). Örökléshez való jog. In Jakab A. (Szerk.), *Az Alkotmány kommentárja* (pp. 486–489). Századvég Kiadó.
- Téglási A. (2014). Az Alkotmánybíróság alapjogvédelmi gyakorlata az Alaptörvény hatálybalépése után. In Gárdos-Orosz F., & Sente Z. (Szerk.), *Alkotmányozás és alkotmányjogi változások Európában és Magyarországon* (pp. 317–339). Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó Zrt. Online: <https://tinyurl.hu/IOqW>
- Téglási A. (2013). Tulajdonhoz való jog – kisajátítás, avagy az Alkotmány 13. § (1) és (2) bekezdésének egymáshoz való viszonya. In Téglási A. (Szerk.), *A tulajdonhoz való jog alkotmányos védelme* (pp. 190-192). Pólay Elemér Alapítvány.
- T. Kovács J. (2017): Az Alaptörvény GMO-mentes mezőgazdaságra vonatkozó rendelkezése – különös tekintettel a tagállami szuverenitásra és a transzatlanti kereskedelmi megállapodásra. In Cservák Cs., & Horváth A. (Szerk.), *Az adekvát alapjogvédelem* (pp. 147–164). Porta Historica.
- Vékás L. (2013). Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó.